

בקרא דתבואת זרעך לפטור תבואה הנלקחת, ואין הביאור שרק הבעלים חייב בהפרשה ונוהג רק כלפי איסור טבל, ואחר שבתורת פטור הוא, ולא מצאנו פטור זה בחלה הרי היא בחובה מה"ת.

ואכן לשיטת ר"ת דסבר איפכא שפטור לקוח נוהג דוקא בלוקח לאחר מירוח, ולדבריו כבר ביארו האחרונים שבהכרח שאין לקוח בגדר דבר הפוטר, שאין שייך שיחול חלות פטור לאחר שכבר נתחייב ונאסר באיסור טבל, וכמו שהפקר אינו פוטר לאחר מירוח, וע"כ לדבריו שנתגלה בקרא דתבואת זרעך שעיקר חובת הפרשה ואיסור טבל מעיקרא חיילא כלפי מי שגדלה התבואה ברשותו בלבד, ואילו לענין הפרשת חלה לא שמענו שהלוקח עיסה או פת אינו מחוייב בחלה אלא מדבריהם, וע"כ שאיסור טבל וחובת הפרשת חלה החלים בעיסה בעת הגלגול חלים כלפי כל העולם כולו, ועל כן יש אף ללוקח איסור טבל וחובת הפרשת חלה מה"ת.

וכאן יש סברות הפוכות שחובת תרו"מ שנתבאר שחובת התבואה היא, תהא קיימת כלפי בעל התבואה בלבד, ואין מעיקרא בעיקר חובת ההפרשה ואיסור טבל דין כלפי אדם אחר, ואילו חובת חלה שיסודה מכח בעליה, שהוא גורם לחיוב שיבוא, תהא נוהגת החובה הזו כלפי כל העולם, ובעת שאחר מגלגל הדין והחובה שלו גורם חובה בעיסה לא רק כלפיו אלא כלפי כל העולם כולו, ויהא הלוקח מצווה בהפרשה ועובר באיסור טבל לפי שראובן המגלגל החיל חובה בעיסה הזו כלפי כל העולם טפי מדין תרו"מ, וזה דבר הצ"ב רב.

ב. עיסת כהן בחלה

והנה המאירי בפ"א מ"ד כתב לצדד שהכהן חייב הוא בהפרשת חלה ועיסתו טבולה היא לחלה עד שירים חלתו, ואף שאינו במתנו"כ,

ובפסחים דף ל"ז ע"א כתב שיש אומרים שהכהן פטור הוא מהפרשת חלה ואין עיסתו טבולה כלל לחלה, וי"א שאין הכהן פטור אלא מנתינה אבל מחוייב הוא בהפרשה כשאר תרו"מ, ואף הגאון בביאורו של"א ס"ק קי"ג האריך להוכיח שהכהן מחוייב הוא בהפרשה, ש"מ שהיה צד שאחר שאין הכהן חייב בחובת נתינה לא יחול בעיסתו אף איסור טבל וחובת הפרשה.

וחלוק הוא מתרו"מ שפשוט הוא שהכהן חייב בהפרשת תרו"מ, דשם טבל וחובת ההפרשה אינה תולדה מן הגברא החייב בנתינה, והטעם מבואר בדברינו שאחר שדין הטבל אינו נוגע לחובת הבעלים לא בהפרשה, וכ"ש שלא בזה שהבעלים חייבים בנתינה, ועל כן אף בעלים שאינן חייבים בנתינה תבואתם חייבת היא בתרו"מ ומפרישים והרי התרומה שלהם, אבל חלה שהחובה צריכה לחול מחמת הבעלים י"ל שהחובת הפרשה הינו חלק ממצות הנתינה, וכמו שהוא שיטת הרמב"ם בסה"מ, ומי שאינו מחוייב בנתינה אינו מחוייב בהפרשה, ואחר שאינו חייב בהפרשה י"ל שאין עיסתו נעשית טבולה לחלה בגלגולו, ולזה בעינן לחדש או שכהן חייב בהפרשה, שההפרשה מצוה לעצמה היא, או שהכהן חייב אף במצות נתינה אלא שנותנה לעצמו, כמש"כ במגילת אסתר בדעת הרמב"ם, ועל כן עיסתו חייבת בחלה.

אבל בספר היראים סימן קמ"ח נראה שהיה אף צד למעט כהנים מתרו"מ, דכתב שם וכשם שמוזהרין ישראל להפריש ושלא לאוכלה בלא טבילה כך מוזהרים הכהנים, דתניא בספרי בפ' ויקח קרח כן תרימו גם אתם תרומת ה' להזהיר כהנים על שלהם, ר' שמעון אומר אינו צריך ומה חלה שאינה נוהגת בכל הפירות נוהגת בפירות כהנים וכו' ובחלה אעפ"י שהיא ניתנת לכהן פשיט ליה לר' שמעון שהכהנים מוזהרים על שלהם יותר מהתרומה וכתוב עריסותיכם דכל

חלה מעת גלגולה של עיסה, וחובתו היא שגורמת שתיעשה העיסה טבל, המגלגל פחות מכשיעור מפקיע את חובת הגברא מעצמו וכל כה"ג איסורא הוא.

ישראל, ומעריסותיכם לא ממעטינן אלא עיסת גר, אבל כהנים חייבים אף בשלהם, ולת"ק דר"ש מנין י"ל דנפקא ליה מדנקראת חלה תרומה.

ג. ביאור האיסור של הפקעת חובת חלה מעיסה

ד. שיעור הפרשת חלה מה"ת

עוד יש לבאר בזה את מה שהארכנו לבאר בפ"ב מ"ז שנראה דעת כמה ראשונים (וכן כתב הנוב"י בארוכה) שיש חובה בחלה להפריש אחד מכ"ד בעיסה קטנה מה"ת, בשביל שתהא הפרשתו באופן שיקיים מצות נתינה, היינו שיהא בהפרשה שיעור של נתינה חשובה, אבל בפחות מזה לאו שפיר הוא מה"ת.

והרי עיקר שיעור חובת חלה לשיטת שמאי הינו בקב, ופירשו התוס' טעמו בשביל שיפריש אחד מכ"ד ותהא הפרשתו הפרשה הראויה לנתינה חשובה, ש"מ שמה"ת יש חובה להפריש חלה בשיעור נתינה, (והיינו שאין קפידא דוקא על אחד מכ"ד שלמי שיש עיסה גדולה סגי ליה להפריש שיעור כביצה שהוא שיעור חשוב, אבל להפריש כל שהוא שאינו בר נתינה חשובה אינו כדין מה"ת).

וכ"ל זה בחלה אבל בהפרשת תרו"מ נתבאר שם שחיטה אחת פוטרת כל הכרי, ומבואר בכ"ד שמה"ת מותר לתרום חיטה אחת, ואף מי שיש לו תבואה מרובה אינו מחוייב להפריש שיעור של נתינה חשובה, וטעם החילוק נראה בהקדם מה שביארנו שחלוקה היא חובת תרו"מ שענינה חובת החפצא בלבד, מחובת החלה שיסודה חובת האדם להרים חלה, ויש להוסיף עוד ולומר שאף לענין מצות הנתינה חלוקה היא מצות נתינת תרו"מ מן החלה, שבתרומה החובה נוצרת לבעלים מעת שיש לו תרומה ברת שיעור נתינה, והמפריש מעיקרא חיטה אחת י"ל שלא נתחייב מעולם במצות הנתינה, ואין לו דין להרים

עוד אפשר שיתבאר בזה מה שמצאנו בפ"ב מ"ג שאסור להפקיע מחובת חלה ללוש פחות מכשיעור, עד שנחלקו שם תנאי מה לעשות למי שנשטמא קמחו האם ללוש פחות מכשיעור, או אדרבה ללוש כשיעור ולהפריש בטומאה, ונתבאר שם שלכו"ע לכתחילה אסור ללוש פחות מכשיעור להפקיע חובת הפרשה, והארכנו שם שהדבר צ"ב שבתרו"מ לא מצאנו איסור לגרום הפקעת חובת תרו"מ מתבואה, שהרי אמרו בכמה דוכתי שחסידים הראשונים היו מכניסים תבואתם דרך טרקסמון, ובדורות האחרונים מכניסים דרך גגות חצירות וקרפיות להאכיל לבהמה, משמע שאין זה מידת חסידות, אבל איסור גמור לא, הרי שאף אחר שכבר חל שם טבל ומפקיעים הימנו ההפרשה אינו איסור ממש, וכ"ש לעשות פעולה שלא תהא סיבת חובה כלל, וכמו לגלגל פחות מכשיעור שאינו לא יותר מלעבור על מידת חסידות, ובמשנה שם משמע להדיא שהוא איסור מן הדין ממש, והדבר צ"ב.

ולדברינו י"ל שהחלה חלוקה היא מן התרו"מ שכל חובתם חובת חפצא בלבד, והעושה שהחפצא לא יתחייב כלל, לא הפקיע מעצמו כל חובה ודין, שהאדם חייב לעשר פירותיו החייבים בתרו"מ, ואינו מחוייב להפריש לפירות שהם פטורים מצד עצמם מהפרשת תרו"מ, ואין כל איסור ליצור מצב שלא יהא לו מחייב, והרי זה כמעגל כנף רביעית שבבגדו שלא יתחייב בציצית, שאינו ממידת חסידות, ומענישים על זה בעידנא דריתחא, אבל איסור גמור ליכא בזה, משא"כ חלה שאדם הוא החייב בהפרשת

שיעור גדול בשביל שיוכל לקיים את מצות הנתינה, שהרי מעולם לא נתחייב בה, אבל כלפי חלה שמעיקרא בעל העיסה מחוייב הוא בהפרשה ובנתינה צריך הוא להפריש שיעור הראוי לקיום נתינה בשביל שיוכל לקיים את חובתו.

[ואכן] כל זה להשיטות הסוברות שבחיטה אחת באמת שאין קיום מצות נתינה, אלא שאין חובה להתחייב בנתינה בתרו"מ, משא"כ בחלה חייב הגברא להפריש כשיעור בשביל שיוכל לקיים למצות הנתינה, לפי שכבר נתחייב בהפרשה ובנתינה, אבל אם נאמר שיש קיום של מצות נתינה אף בחיטה אחת ודאי שאין כל מקום לחלק בין תרומה לחלה וז"ב, ונתבאר כל זה במקומו שם].

ה. חובת תרומה מכל חלק, חובת חלה מכלל כל העיסה

וזהנה באמת שיש עוד חילוק יסודי בין חובת חלה לחובת תרו"מ, שבתרו"מ אין שיעור לחובה, וכל שהוא של פרי מחוייב הוא בתרו"מ, ובהיות וכן נראה שאין כל שייכות בין חיטה לחברתה לענין חובת הפרשה, שכל אחת מחוייבת היא לעצמה, ונראה שאף באותה חיטה עצמה ג"כ כל חלק וחלק של החיטה חייב הוא לעצמו בהפרשה ותיקון, שהרי הוא מחוייב אף בלא חבירו, שאף אם היה גדלה חצי חיטה היה אותו חצי חייב בהפרשה, ומה שבפועל גדלה החיטה כולה כחיטה אחת אין הדבר גורם שתחול חובה אחת על כולה, אלא החובה מוטלת על כל חלק וחלק לעצמו, אלא שאפשר לתקן מטבול אחד על של חבירו, וכמו שמפרישים אף מחיטה על חברתה שכל מיני טבול מתקנים זא"ז, אבל אין הדבר נגרם משום שהכל חובה אחת הוא, אלא לפי שהכל מחוייב בהפרשה, בכוחו להפריש מאחד על חבירו.

אבל חובת חלה שונה היא בזה מתרו"מ, שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משנתגלגלה בכשיעור חיוב, ובפחות מזה לא, ומעתה נראה שאין זה רק ההיכר תימצי לגרום לשם טבול ולסיבת החיוב, ומעתה הדרינן שכל חלק מן העיסה חייב בחלה לעצמו, אלא החובה הינה חובה אחת להפריש חלה מן העיסה, שכל העיסה כולה זקוקה ועומדת להפרשה אחת העומד לתקן את כולה, ואין הביאור שכשישנה עיסה שנילושה בכשיעור נעשה כל חלק ממנה טבול, וממילא הוא מחוייב בהפרשה לעצמו, אלא גלגול של שיעור חיוב גורם להכל חובה אחת בלבד.

ועוד שהרי הדין שיעור לחיוב חלה הינו לא רק שיעור בעצם העיסה, אלא הוא דין שיעור בחיוב, שהרי אם יש עיסה שחציה בפטור, כגון שהיא של גוי, אין חלקו של הישראל חייב בחלה, אא"כ יש בו שיעור חיוב לעצמו וכדתנן בפ"ג מ"ה, הרי שאף שיש לפניך עיסה גדולה שהיא כשיעור, אין חלות חיוב חל אלא על שיעור של קב וחומש, מתבאר מזה שהשיעור הוא הלכה בחיוב, ומעתה מסתבר למאד שאין חלות חיוב על כל חלק וחלק לעצמו, אלא שחלה חובת הפרשה אחת על כל השיעור כולו.

וז"ל שורש חידושו של המקור חיים בסי תנ"ז סק"ב (ונתבאר עוד בתוך הספר בפ"א מ"ט, ובפ"ד מ"ו) שאין אפשרות להפריש ולתקן למקצת מן העיסה, והנוטל מעט ואומר שדעתו לתקן למקצת מן העיסה נעשית ממילא כולה מתוקנת, ואין זה כתרו"מ שאדם יכול לקבוע בדעתו על איזה חלק הוא מפריש ועל איזה חלק לא, אלא ממילא הוא דחלה ההפרשה על כל העיסה, והטעם לזה לפי שבחובת תרו"מ אין קשר לחיטה אחת עם חברתה, ולכן בידו להפריש ולתקן חיטה זו בלא לתקן חברתה, אבל חלה שהיא חובת העיסה כולה אין בידו להפריש על

מחוייב לעצמו, רק בעלים המחוייב בהפרשה הוא שיוצר שיש כאן חפצא של עיסה אחת המחייבת הפרשה ותקון וממילא נעשית לטבל.

[והמקור חיים] לשיטתו אזיל שכתב בסי' תנ"ד סק"א שחובת חלה מכח בעלים היא, ועיסה גזולה חובתה מחמת בעליה, אבל בלא בעלים ליכא חובה, והוא כמו שנתבאר].

אכן צריך להוסיף שאין הביאור שהדין שיעור יסודו שאין הבעלים מחוייבים אא"כ איכא כשעור, וממילא אין העיסה חייבת בלעדי שעור, שא"כ היה עולה שעיסה של שותפים שלכל אחד אין שיעור לא תתחייב בחלה, שהרי חסר במחייב, שאין לכל אחד מן הבעלים סיבת חיוב, וכבר ביאר בחי' רח"ה בפ"י מהלכות ביכורים ששיעור חובת עיסה אינו שיעור כלפי הבעלים, כמו ראשית הגז, שאין חובת ראשית הגז אא"כ יש לאחד מן השותפים חמש צאן, דדין שיעור ראשית הגז הוא שיעור בחובת הבעלים שאם יש לו במידה כזו הרי הוא חייב, וכשאין לאחד מהם שיעור פטור, אבל חלה חובת הבעלים היא כשיש לו עיסה של שעור, ואין השיעור בחובת הגברא, על כן יש לצרף אף עיסה של שתי בני אדם לחובה.

ו. דין המוסיף בחלה ובתרומה

עוד יש לדון בנידון דכבר הבאנו בתרומות (פ"ד מ"ג עמ' ע"ח) שיטת התוס' בגיטין דף כ"ה ע"א שהמוסיף ומפריש תרומה יותר מחיטה אחת, שזהו עיקר שיעור חובת תרומה מה"ת, הרי המותר חייב במעשרות, שכל פטור תרו"ג משאר כל המעשרות הוא רק לחיטת החיוב, אבל המותר הרי הוא תוספת בעלמא וחייב במעשרות, וכמו כן הבאנו שם דעת המהרש"א בקידושין שהמוסיף להפריש תרומה יותר מחובתו אינו חייב ליתנו לכהן אלא מוכרו לו, שחובת הנתינה

מקצת ולתקנו בלא לתקן החלק האחר, שהרי פטר את חובת ההפרשה מן העיסה וממילא הוא שהכל מתוקן.

ואף שחלקו עליו האחרונים אין מחלוקתם בעיקר יסודו שחובת חלה חובה אחת היא לכל העיסה, אלא די"ל שאפשר להפריש ולתקן למקצת מן החובה בלא לתקן הכל, אבל נראה שעיקר יסודו נכון הוא, שחובת חלה הינה חובה אחת הנוהגת בכל העיסה כולה, ואינה כתרו"מ שכל חלק חייב בהפרשה לעצמה.

וביארנו בזה בפ"א מ"ט טעם למה יש קפידא על מוקף לדעת מקצת ראשונים בהפרשת חלה יותר מדין מוקף של תרו"מ, משום שהכא החובה הינה חובה אחת ובעינן לתקנה בסמוך זה לזה ממש.

ונראה מעתה לומר עוד שמאחר דבעינן צירוף להיעשות הכל עיסה אחת בשביל שיחול בה חובה דחלה, ואף כשמצטרפת העיסה נעשה בה חובה אחת לכולה, אין עצם מציאות חבור חלקי העיסה זה לזה הוא שגורם את החובה לבוא, אלא שורש הצירוף יסודו מכח מה שהבעלים חייבים בחובת חלה בעת שהינו עושה עיסה כשיעור זה הגורם שנעשה הוא מחוייב בחלה, וחובתו היא זו שמצרפת את חלקי העיסה אחד לחבירו להיחשב עיסה כשיעור ולהתחייב מכוחו, אבל בלא בעלים החייבים אין כאן התחלת חיוב שאין לפניך עיסה כשיעור החייבת בחלה.

ובל זה משום שנתבאר ששיעור קב וחומש דבעינן אינו רק היכי תימצי לשם עיסה חשובה ולגרום ממילא חובה לכל חלק הימנה, שא"כ מציאות גודל העיסה קובע ולא חובת בעליה בהפרשתה גורם הצירוף והחובה, אבל אחר שנתבאר שהעיסה כולה נעשית מחוייבת חובת אחת לתקן לכולה, ואין כל חלק הימנה

חל רק על עיקר חובתו להפריש ולא על מה שנתנדב והפריש.

ואכן שדבריהם תמוהים דלכא' המוסיף ומפריש יותר מחיטה אחת על כל הגורן, אין הביאור שהחיטה היא עיקר התרומה על הכל והשאר הינו תוספת, שנאמר שחלוק הוא ¹²²⁴⁵⁶⁷בדיניו כלפי מעשר ולמצות נתינה, אלא כל חלק וחלק פוטר לטבל שכנגדו, ומעתה הכל תרומה גמורה הוא, וחייב ליתנו לכהן ואינו חייב במעשרות, וכן תמה עליהם במעדני ארץ תרומות פ"ג ה"ה.

אבל לענין חלה יש מקום לדבריהם שאחר שבחלה אין החובה חובה על כל חלק וחלק מן העיסה, אלא כולה חייבת בחובת חלה אחת, המוסיף ומפריש יותר מחובתו של תורה, מסתבר יותר שקיים את עיקר חובת ההפרשה האחת שקיימת בעיסה הזו בכל שהוא, והו"ל מפריש חיטה אחת חלה והשאר תוספת, וי"ל שיתחייב בתרומה ואינו חייב בנתינה, ואמנם שלדעת כל האחרונים שזכרנו שאפשר להפריש על מקצת עיסה אף שחובת העיסה כולה חובה אחת שוב אין הכרח לדברים די"ל שכל חלק מן ההפרשה מתקן למקצת שכנגדו ועיין.

וכיו"ב יל"ע לענין מה שדנו האחרונים האם המפריש תרומה יוכל להישאל על הפרשת מקצת הימנה, (ויל"ע בזה אף בדיני נדר שהותר קצתו הותר כולו ואכמ"ל), ולדברים שזכרנו נראה שיש מקום לחלק בין הפרשת תרומה על הגורן לדונה כמי שעשה הרבה הפרשות בבת אחת להתיר כל מקצת ומקצת מן הגורן המחוייב בתרומה לעצמו, ואף שעשאו במעשה הפרשה אחד, י"ל שיש כאן חלויות מרובות של הפרשה, ושפיר יש להישאל על מקצת, אבל בהפרשת חלה שביארנו שכל העיסה כולה הינה חובה אחת, המפריש ומתקן עיסה שלימה יש כאן רק חלות אחד, ואין לדון להישאל

ולהפקיע מקצת הימנה בלבד, ובעי להישאל על כל הפרשת החלה כולה.

ז. חובת חלה משעת הגלגול בלבד

ויסוד הדברים נראה לפי מה שנתבאר בתוך הספר בכמה מקומות דבפשוטו שאין חובת חלה מתחלת כבר מעת הגידול, עד שכתב המקנה בקידושין דחלה אינה ממצוות התלויות בארץ שדינם שאינן נוהגים אלא בארץ, שחובות הללו באים מכח גידולם בארץ, אבל חלה חובתה הינו מכח מעשה האדם בעת הגלגול, ומה שאינה נוהגת חלה אלא בארץ נלמד מקרא דשמה, ועל כן נוהג חובת חלה אף בתבואת חו"ל שנתגלגלה בארץ, וכבר זכרנו לדעת הרבה אחרונים חובה זו דין תורה היא, שחובת חלה אינו תלוי היכן גדלה התבואה אלא היכן היה המעשה המחייב שהוא הגלגול, ואחר שחובה זו באה מכח מעשה האדם הוא גורם החיוב וכמו שנתבאר לעיל.

וכמו כן לדעת ר"ע בפ"ג מ"ו שיש אפשרות לחייב לעיסה שנתגלגלה בפטור ע"י אפיה בחיוב, חזינן שאין צורך בגידול בשביל להתחייב בהפרשת חלה, ולדעת הירושלמי (להבנת הרבה מן הקדמונים, והארכנו בזה בפ"ב מ"א) אף רבנן לא נחלקו אלא בגלגול גוי שהינו מעשה הפוטר, שאחר שחייל חלות פטור בעיסה אין אפיה בחיוב מחייבת, אבל תבואת חו"ל אף שנתגלגלה בחו"ל חוזרת ומתחייבת באפיה בארץ ומה"ת, שהרי בכניסתם לארץ נתחייבו כל קמחים ובציקות שמצאו, ש"מ שהאפיה בארץ גורמת חובה, אף ללא הגידול, וכל זה מפני שאין חובת חלה שייכת לעצם הגידול, אלא הגלגול או האפיה היא המחייבתם בהפרשה.

וכ"ל זה דלא כדברי החזו"א בגליונות על הגר"ח בפ"א מתרומות שנקט שאף החלה חובת קרקע היא, ואף שהמפריש חלתו קמח לא עשה

כלום, זה משום שלא נשלמה החובה, אבל סיבת החיוב הינו כבר מהגידול, ולדבריו אין סיבה לומר דחלוקה היא חובת חלה מחובת תרו"מ, דשתיים חובות החלות מכח גידול בארץ, אלא שלחובת חלה יש תנאי לגמר החיוב שיגלגל, ויגלגל כשיעור בדוקא, ומ"מ כשמגלגל נשלם החובה הראשונה, שהיא חובת החפצא בלא כל שייכות לחובת הגברא.

סימן ב

בענין מירוח וגלגול דעכו"ם ודהקדש

[והחזו"א] צידד בריש שביעית שתבואה הגדלה בחו"ל ברשות גוי, או אף בארץ למ"ד יש קנין, תהא פטורה מחלה כדין תרו"מ שהגדל אצל גוי פטור, וכבר נתבאר בתוך הספר כמה הוכחות שאף הגדל אצל גוי חוזר ומתחייב בגלגול, משום שזהו זמן חובתו, ואין כל משמעות לגידול היכן היה, שהגידול הינו קודם לזמן החיוב לגמרי וכנ"ל].

- א. חילוקי דינים בין מירוח עכו"ם והקדש וטעם החילוק
- ב. בדעת ר"ע בחיוב קרימת פנים בחלה בעיסת הקדש ועכו"ם
- ג. דין פרי שהביא שליש ברשות הקדש וברשותו של גוי
- ד. האם בעינן לב' קראי למיפטר עכו"ם והקדש
- ה. גלגול בעיסת הפקר

א. חילוקי דינים בין מירוח עכו"ם והקדש וטעם החילוק

מנחות דף ס"ז ע"א אמר רבא פשיטא לי מירוח הקדש פוטר מירוח עכו"ם תנאי היא, גלגול הקדש פוטר דתנן הקדישה עיסתה עד שלא גילגלה ופדאתה חיבת הקדישה עד שלא גילגלה וגילגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה, בעי רבא גלגול עכו"ם מאי מיתנא תנן גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק חייב הא מאן קתני לה ד"ה היא ואפי' ר"מ ור"י דקמחייבי

התם, (פי' לענין מירוח עכו"ם והיינו תנאי דלעיל דמחייבי מירוח עכו"ם), הכא פטרי, ומפרש הטעם לחלק בזה משום דהתם הוא דכתיב דגנך דגנך יתירא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפילו עובדי כוכבים, אבל הכא תרי זימני עריסותיכם כתיב חד עריסותיכם כדי עיסתכם, וחד עריסותיכם ולא עיסת עובדי כוכבים ולא עיסת הקדש, או דלמא רבי יוסי ורבי שמעון קתני לה דקא פטרי, אבל רבי מאיר ורבי יהודה גמרי ראשית ראשית מהתם, אמר רבא יהא רעוא דאחזיה בחילמא, הדר אמר רבא מאן דאמר מירוח העובד כוכבים פוטר גלגול העובד כוכבים פוטר, מאן דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר גלגול העובד כוכבים אינו פוטר.

הרי"י מבואר מכל הסוגיה דמסתברא טפי לפטור הקדש מעכו"ם בין לענין מירוחו, דאף מאן דמחייב מירוח עכו"ם פטר דהקדש, ואף לענין גלגול כן הוא, וצ"ב טעם הדבר דלכא' ב' הרשויות רשות פטור הינם והמירוח במצב כזה

בעי לגרום פטור, ומ"ט הקדש דפשיטא ליה לגמ' שראוי לפטור יותר.

וברש"י במנחות שם ביאר זאת שביאר בהא דסברא הגמ' לחייב דיגון עכו"ם ולפטור ההקדש, ופירש"י אלא לרבות דיגון עכו"ם דחייב, ואי קשיא מאי חזית דמרבית לדיגון עכו"ם רבי להקדש תריץ מסתברא עכו"ם הוה ליה לרבוי שכן נאכל בלא פדיון כשל ישראל, והיינו דהקדש מכיון שטעון פדיון חלוק מדגן ישראל, וממילא מסתבר לדרוש שמירוחו פטור משא"כ עכו"ם, וצ"ב מ"ט דתליא דין פטור מירוח במה שטעון פדיון.

והנה בגמ' בבכורות דף י"א ע"ב אר"ח א"ר הלוקח טבלים ממורחין מן העכו"ם מעשרן והם שלו, דמרחינהו מאן אילימא דמרחינהו עכו"ם דגנך אמר רחמנא ולא דגן עכו"ם, אלא דמרחינהו ישראל ברשות עכו"ם, ופרש"י שם כגון באריס ישראל של הגוי, ולפיכך חייב בתרו"מ אלא שהוא שלו מטעמא דקאתינא מכח גברא דפטור מנתינה, ובתוס' שם ד"ה דמרחינהו הקשו על הרש"י דממ"נ באיזה חלק איירי אם בחלק הישראל מ"ט דהוא שלו, הא לא בא מכח גוי, ובחלקו של הגוי היינו מריחת עכו"ם ופטור מתרו"מ, והיינו דס"ל לתוס' דמירוח עכו"ם תלוי בבעל הפירות, וכיון שהוא של עכו"ם אף שמירוחו הישראל פטור מתרו"מ, אבל לדעת רש"י נראה שמירוח ישראל ברשות עכו"ם חייב, וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפ"א מתרומות הי"ג פטור שכתב וז"ל שם וכן העכו"ם שגמר פירות ישראל, הואיל ודיגונן ביד עכו"ם אינן חייבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהן, הרי שמירוח גוי ברשות ישראל פטור מה"ת בתרו"מ, וה"ה באיפוך מירוח ישראל ברשות גוי מחייב בתרו"מ.

ובשטמ"ק במנחות שם אות כ"ד הקשה על פרש"י דהא חזינן במירוח הקדש שפטור, והתם הרי לא מירוחו ההקדש אלא מירוח הגזבר ברשות ההקדש, וחזינן דאזלינן בתר הרשות ולא בתר הממרח, וא"כ ה"ה בשל עכו"ם תליא ברשות בעל התבואה ולא בממרח, (והשיטה כתב לחלק בין חלה לתרו"מ ונתבאר בפנים הספר בפ"ג מ"ו, וכאן נראה לבאר בענין אחר, שאין חילוק בין חלה לתרו"מ אלא בין פטור הקדש לפטור גוי, וכדלקמן).

ואין לתרץ קושית השטמ"ק דגזבר שאני, דידו כיד הקדש כדאיתא בכ"ד, ולפיכך חשיב מירוח שלו כמירוח הקדש ופטור, אבל י"ל שפועל ישראל ברשות הקדש וגוי אינו פטור, ז"א משום דדינא דמירוח הקדש אינו דוקא בגזבר כדאיתא בתוספתא מנחות פ"י והובא בר"מ בפ"ג ממעשרות הכ"ה דהמקדיש תבואה למנחות פטור מן המעשרות, והטעם פירש שם בכ"מ משום מירוח הקדש, וחזינן דכל מירוח ברשות הקדש פטור, ומ"ש בעכו"ם דאם מירוחו ישראל חייב בתרו"מ.

ולמה שכתב הר"ן בנדרים דף ל"ד ע"ב בד"ה אמר רבא שכל מקדיש חפץ נחשב כגזבר עליו, יש לדחות דנידון כגזבר שידו כיד הקדש לענין תבואת הקדישו, אבל אם ימרח אחר לא יפטור מחלה].

והנראה בזה דשאני הקדש מעכו"ם, דהקדש אינו רק רשות ממונית הפטורה מתרו"מ, אלא פירות הקדש עצם שמם הוא הקדש, שיש בהם חלות קדושה ודין הקדש, וההקדש פטור מתרו"מ, א"כ עצם החפצא של הפירות יש בהם סיבת הפטור, משא"כ בפירות העכו"ם אין בעצם החפצא של הפירות שם פטור, דפירות עכו"ם אינן חלוקות משאר פירות, וגדר

נתחדש בהלכה דחפצא דהקדש מופקע מתרו"מ
משא"כ עכו"ם וכמש"כ.

ובזה יש לבאר דברי הרש"י שכתב דמסתברא
טפי למעוטי של הקדש שיפטר משמירוח
עכו"ם משום שהוא טעון פדיון, והיינו כמש"כ
משום דעצם הפירות יש בהם דין פטור משום
שהם של הקדש ומה דבעי פדיון סימן הוא ששם
הקדש נתפס בגוף חפצא דפירות, אבל במירוח
עכו"ם דאין הפירות פטורים ולחדש שמעשה
דלאו בר חיובא פוטרם זה חידוש יותר.

ב. בדעת ר"ע בחיוב קרימת פנים בחלה בעיסת הקדש ועכו"ם

איתא במשנה בחלה פ"ג מ"ו (הובא הרישא
בסוגיה במנחות) דגר שנתגייר והיתה לו
עיסה נעשה עד שלא נתגייר פטורה, משנתגייר
חייב ספק חייב. ר"ע אומר הכל הולך אחר קרימה
בתנור, והיינו דס"ל לר"ע דאף דבגלגול היה
בפטור שהיה עכו"ם מ"מ חוזר ומתחייב ע"י
הקרימה בתנור אם היתה כשכבר נתגייר, ובר"ש
שם הביא מהירושלמי דמודה ר"ע בעיסת הדיוט
דגלגולה טובלה (פי' דיש איסור אכילה אף לר"ע
כבר בגלגול), ומודה ר"ע בעיסת הקדש שנפדית
קודם קרימה בתנור שהיא פטורה דגלגולה
פטורה.

והקשה השואל בשו"ת הרשב"א סי' נ"ד דמאי
שנא גלגול עכו"ם מגלגול הקדש דהא
בתרוייהו דרשינן עריסותכם ולא דעכו"ם והקדש,
ובגוי ס"ל לר"ע דחוזר ומתחייב ע"י הקרימה
בתנור, וא"כ מ"ט דבהקדש אינו חוזר ומתחייב,
ועיי"ש מה שתירץ הרשב"א בזה, ודבריו קצת
סתומים וכבר עמד בזה המהרי"ט אלגאזי בהל'
חלה אות י"ג.

פטורים כשנתמרחו ע"י הגוי הוא משום שנעשה
בהם מירוח של גברא שאינו בר חיובא בתרו"מ
וזה גופא פוטרם, אבל אין בעצם החפצא של
הפירות דין פטור.

ולפיכך ס"ל לרש"י לחלק בין פירות עכו"ם
להקדש, דבעכו"ם צריך מעשה המירוח
להיעשות ע"י גברא דלאו בר חיובא, ולפיכך אם
נעשה המירוח ע"י ישראל אף שהיה ברשות
עכו"ם לא נפטרו הפירות, משא"כ בהקדש כיון
שהחפצא של הפירות הוא הקדש, ובדיגונך ולא
דיגון הקדש נתמעט דהקדש פטור מתרו"מ סגי
דיהיו ברשות הקדש אף שהמרח הינו ישראל
ובר חיובא.

ויותר מזה מצאנו בקר"א ובשפ"א במנחות דף
ס"ו ע"ב שכתבו ליישב קושית התוס'
במנחות דף ס"ו ע"ב בד"ה אומר היה שהקשו
למאי דס"ד דגמ' דס"ל לר"ע דמירוח הקדש אינו
פוטר א"כ מ"ט לא עישרו את העומר הרי הוא
טבל ואסור באכילה וממילא אף פסול להקרבה
משום ממשקה ישראל.

וכתבו ליישב דאף למאן דס"ל דמירוח הקדש
אינו פטור הנ"מ בפדה ונעשה חולין,
אבל בהקדשם פטורים מתרו"מ דהקדש פטור
מתרו"מ, דהחפצא של הקדש מופקע מתרו"מ,
ומה שסבר ר"ע שמירוח הקדש אינו פוטר לענין
שלא יחזור ויתחייב הוא, אבל כשהוא ברשות
הקדש מופקעים הפירות מתורת תרו"מ דההקדש
הוא בגוף הפירות ואינם טבל, אבל הא פשיטא
שלמ"ד מירוח עכו"ם אינו פוטר ישראל שיאכל
פירות אף ברשות גוי יתחייב בתרו"מ, כיון שאין
משמעות לרשות הגוי בגוף חפצא דהפירות,
ועכ"פ אף אם נימא דלמ"ד מירוח הקדש אינו
פוטר אין מקור לפטור של הקדש אף כשהוא
ברשות הקדש. למ"ד מירוח הקדש פוטר זה גופא